

РОЛЬ МУЗЕЇВ В ІДЕОЛОГІЇ НІМЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛ-СОЦІАЛІЗМУ (1933-1945 РР.)

Хададова М.В.

старший викладач кафедри всесвітньої історії
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6807-7069>

Будь-який тоталітарний режим прагне здійснювати контроль над всіма сферами суспільного життя. Його мета – повне підпорядкування населення країни не лише в політичному та економічному бутті, але і в сфері культури. Саме культура стає провідником в маси ідеології націонал-соціалізму в Німеччині протягом 1933-1945 рр. Для здійснення державного контролю за діячами культури і мистецтв у вересні 1933 року була створена Імперська палата культури – професійна організація творчих працівників Третього Рейху. Вона діяла під юрисдикцією Міністерства освіти і пропаганди, яке очолював Йозеф Геббельс. Геббельсу підпорядковувались всі сфери ідеологічного впливу на населення Німеччини. З цього часу спостерігається активне протистояння проявам прогресивної культури, а також спрощення та певна уніфікація різних галузей культури, зокрема мистецтва [2, с.103].

Важлива роль у пропагуванні основних ідей пангерманізму, виняткової історичної місії арійської раси, впровадження і підтримки культу вождя відводилася музеям. Тобто спостерігається політизація та крайня ідеологізація музейної справи. Завданням музеїв у нових реаліях стало візуалізація пропаганди нацистської ідеології через експозиції та виставки. Так протягом 30-х рр. XX ст. в центральних музеях були представлені тематичні виставки пропагандистського характеру «Кров і ґрунт», «Раса і нація», «Нація трудящих», «Велич Німеччини» [1, с.180].

Працівники музеїв повинні були підтримувати і пропагувати ідеї націонал-соціалізму, а нелояльні правлячому режиму особи звільнялися або ув'язнювалися. Переглядався вміст фондів музеїв, вилучалися матеріали, які не відповідали політичним догмам правлячого режиму, а також твори мистецтва, що не відповідали політизованій естетиці нацизму. Так 4 серпня 1937 р. Германом Герінгом було видано наказ «Про вилучення всіх предметів, що не відповідають естетиці націонал-соціалізму з усіх зібрань, як державних, так і приватних» [1, с.168].

Особлива увага приділялася творам образотворчого мистецтва. Відомо що Адольф Гітлер цінував класичне мистецтво – роботи старих майстрів «Північного Відродження» та митців XIX ст. Він активно впроваджував в життя ідею створення великого музею «високого мистецтва» в австрійському місті Лінц – Музею фюрера німецької нації. Для цього музею мистецтвознавець Ганс Поссе збирав мистецькі твори по всій Європі. Велика частина збірки походила з приватних зібрань, конфіскованих у власників, серед яких питому частку складали єврейські родини. Пізніше до них додалися картини із музеїв окупованих територій Східної Європи. В цілому Поссе зібрав у Лінці 1200 картин відомих майстрів XV-XIX ст., які представляли всі провідні школи європейського живопису [3, с.194-197].

Зовсім інше відношення у представників НСДАП було до видів і напрямків мистецтва, що не відповідало офіційному курсу нацистського режиму. Новітнє мистецтво початку XX ст., зокрема творчість імпресіоністів та експресіоністів, піддавалося критиці та глузуванню. Так виставка новітнього мистецтва в Нюрнберзі відбулась під назвою «Камера художніх жахів», а у Дрездені – «Ознаки розкладу в мистецтві» [1, с.168].

В цілому мистецтво авангардних напрямів отримало клеймо «дегенеративного». До не сприйняття художніх творів додавався ще й антисемітизм, оскільки ряд митців були євреями. Нацисти трактували створені ними образи тим, що неповноцінні людські істоти,

якими на їх думку були євреї, не здатні створювати мистецькі зразки класичного живопису. До того ж були організовані виставки антисемітського мистецтва, зокрема виставка «Вічний жид» в Мюнхені. З жовтня 1936 року зразки авангардного мистецтва стали вилучатись із музеїв, зокрема із Берлінської національної галереї, де зберігалася найбільша в Німеччині колекція сучасного живопису.

Найбільш відомою акцією боротьби з авангардними напрямками в мистецтві стала виставка «Дегенеративне мистецтво», яка була відкрита 19 липня 1937 року. Її проведенню передувала велика підготовча робота. За наказом Й. Геббельса було створено комісію під керівництвом Адольфа Ціглера для відбору в музеях і приватних колекціях творів для виставки. У підсумку комісія конфіскувала близько 16 000 творів німецьких та іноземних митців із 33 музеїв [1, с.168].

В липні в галереї парку Гофгартен в Мюнхені було відкрито дві виставки. Перша «Велике німецьке мистецтво» та на контрасті з нею друга – «Виставка дегенеративного мистецтва». Акція носила відкрито пропагандистський характер, як і вся експозиційна діяльність німецьких музеїв з моменту приходу партії НСДАП до влади.

Отже у підсумку зазначимо, що протягом 1933-1945 рр. основною функцією німецьких музеїв стає пропаганда ідей націонал-соціалізму через всі види музейної діяльності.

Список літератури:

1. Дем'яненко Б.Л. Три моделі тоталітаризму. Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму. Київ: Нелень, 2000. 254 с.
2. Салата О.О. Діяльність Міністерства народної освіти і пропаганди Німеччини в систем нацистської ідеології в 1933-1941 рр. Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 99. С. 101-106.
3. Солошенко В.В. Пограбування культурних цінностей Європи для музею фюрера в Лінці. Проблеми всесвітньої історії. 2021. № 1 (13). С. 190-202.